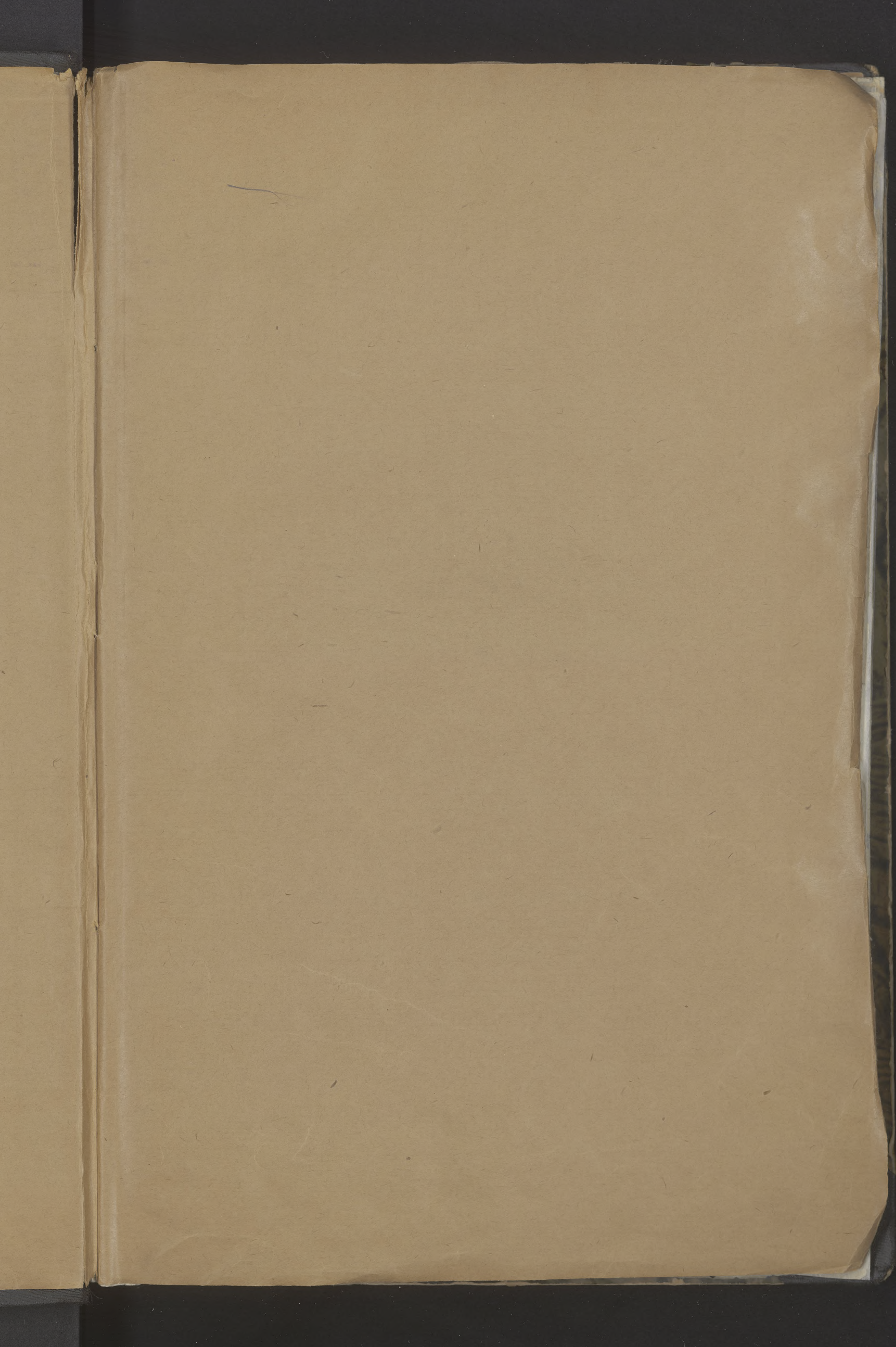

V
B J
C

SEJM CZTEROLETNI

Mowy zawarte w tomie III. 1788-1792.

Rok 1788.

~~1xxBernowiczxMichałxxnrxx28xdxx2xXxx~~

1. Jordan Jan. Głos... 2.XI. nr. 6.
2. Karśnicki Ludwik, Głos...3.XI. nr.4.
3. Krasiński Jan, Mowa... 10.XII. nr. 7.
4. Mniszech Michał Wandalin, Głos... 27.X. nr 3.
5. Suchodolski Wojciech, Mowa... 11.XI. nr. 5.
6. Stanisław August, Mowa... 7.X. nr. 2.

Rok 1789.

1. Bernowicz Michał, Mowa... 2.X. nr.28.
2. Butrymowicz Mateusz, Głos...7.III. nr.16.
3. Czacki Michał, Mowa... 26.II. nr.12.
4. Krasiński Adam bp., Głos...18.VIII. nr.25.
5. Kublicki Stanisław,Przymówienie się...16.IV. nr. 21.
6. " " " ...28.IX. nr. 27.
7 " " " ...15.XII.nr. 30
8. Mniszech Michał Wandalin, Głos...29.I. nr. 10.
9. Morski Onufry, Głos... 3.VIII. i 6.VIII. nr. 24.
10.Moszyński Fryderyk Józef, Głos... 9.III. nr. 17.
11.Potocki Ignacy,Głos... 10.XII. nr. 29.
12.Radziszewski Michał, Głos...26.II. nr. 13
13.Rożnowski Antoni, Głos...17.III. nr. 18.
14.Stanisław August, Głos...7.IX. nr. 26.
15. Strasz Michał, Głos... 3.IV. nr. 20.
16. Suchodolski Wojciech, Mowa... 5.VI. nr. 22.
17. " " ,Mowa...17.VII. nr. 23.

~~18. Święcosławski Wojciech, G~~

1

18. Swiętosławski Wojciech, Głos... 3.III. nr. 15.
19. Szembek Krzysztof bp., Głos...19.I. nr. 9.
20. " " " , Głos... 27.II. nr. 14.
21. Walicki Bazyli, Mowa...8.I. nr. 8.
22. Wawrzecki Tomasz, Głos...20.II.nr.11.
23. Zeleński,Franciszek, Mowa...26.III.nr.19.

Rok 1790.

1. Dłuski Sebastyan, Głos...2.IV. nr.1.
2. Kościałkowski Tadeusz, Mowa...26.IV. nr.32.
3. Krasiński Adam bp., Mowa...7.V. nr.33.
4. Mostowski Tadeusz, Podziękowanie...13.XII.nr.36.
5. Pągowski Józef, Mowa...20.XII. nr. 35.
6. Rzyszczewski Adam,mGłos...10.V. nr.34.
7. Wybranowski Ignacy, Mowa...30.III. nr.31.

Rok 1791.

1. Chojecki Jan, Głos... 15.IX. nr. 41.
2. Czacki Michał, Głos... 24.XI. nr.47.
3. Dłuski Tomasz, Mowa...20.I. nr.37.
4. Hryniewiecki Kajetan, Mowa...14.XI. nr.45.
5. Moszyński Fryderyk Józef, Głos...23.IX. nr.43
6. " " " , Głos...26.IX.nr.44.
7. Sokołowski Serafin, Odwołanie się...4.IV. 38.
8. Stanisław August, Głos... 13.XII. nr. 48
9. Suchorzewski Jan, Głos... 3.V. nr.40

10. Swiętosławski Wojciech, Głos...15.IX. nr.42.

11. Witosławski Józef, Głos... 22.XI. nr 46.

12. Zakrzewski Ignacy, Mowa...3.V. nr.39.

Rok 1792.

1. ~~Stanisław August, Głosy... 27.I.49.~~

MOWA
JASNIE WIELMOZNEGO
KAIETANA HRYNIEWICKIEGO,
WOJEWODY LUBELSKIEGO,
Na Sessyi Seymowey w Materyi Starostw d. 14. 9bris 1791 Roku

MIANA.

Podnosząc głos wzachodzącey materyi Starostw, a nie spodziewaiąc się abym wszystkim moim zdaniem dogodził, oświadczam się, iż mnie żadna prywata nieuwodzi, gdyż łokcia ziemi tey natury Dobr nieposiadam. Mówić zatym podług przekonania, w Publicznym Rzpltey intereſſie, i za Publiczną wiarą winien iestem.

Niedostatek Skarbu Publicznego, według okazanego przez Deputacyą wydrukowanego na expensa deficit, wyciąga wynalezienia Funduszu perceptowego w Koronie summę złotych - - 8,279,631. gr: 14.

A zaś w Litwie circiter złotych - - 4.000,000,

To oboie wynosi więc circiter - - - 12,279,631. gr: 14.

Jakim sposobem zastąpić te desiderata, dosyć zdaie się rzecz trudna do wyszukania onego; aby i potrzebie Skarbowey dogodzić, i Obywatelow w Podatkach nieobciążyć.

Gdy szukaiąc różnych zrzódeł na zastąpienie tego deficit (względem którego, wypadać powinno rozważne roztrząśnienie wyrażonych ogułem expens) staią na pierwszy obiekt Starostwa.

Te przynoszą dwoiaką kwestyą, iedną usiłuiącą wieczystą onych przedaż.

Drugą Emfiteutyczną ex vacantia, po śmierci Possesorow na lat 50.

Pierwsza spodziewać się każe, iakoby znaczney i prętszey, przez nowe Lustracye akcyi; druga dalszey, ale pewnieyszey.

Co do pierwszey, różne wychodzą Proiekta, do 20. czyli więcey rachowane, lecz (prócz JX. Ossowskiego) innych nie widziałem. A przeto iakowe maią widoki niewiedząc, przymawiam się tylko, do Proiektu, przez tegoż zacnego i światłego Męża, ze wszech miar odemnie poważanego, napisanego, i cóżkolwiek do drugiego, iako w stosunku do tamtego od Deputacyi Konstytucyiney podanego.

Tamten pierwszy dosyć obszernie, i gruntownie napisany, zamyka w sobie życzenie przedaży Starostw, a większych na części podzielić mianych; lecz na ograniczenie wszystkich, pomierzenie gruntow między Włosciany, wyprowadzenie Jnwentarzow, powinności i dochodow, uznanie rozmaitych pretensyi, reparacyinych Possesorskich, i inne czynności, wyznacza tylko pięcioletni czas, a ponim dopiero sprzedanie.

A drugi czasu dla urządzenia cztery lat, a na sprzedanie trzy, co uczni lat 7. zakłada.

Tako-

Takowego dzieła zamiar, niedogodzi i chęci Obywatelſkiey, i prędkiey potrzebie Skarbowey. Albowiem nieprzynieſie pewnie tak prędkiego ſkutku, nie tylko w wyznaczonym czaſie, ale może i w dzieſięcioletnim.

Cóż dopiero gdy każdy zechce wziąć na roztrząśnienie opisy wzmiankowanego dzieła, uyrzy iż te ſluszną Obywatelow przerażać będą trwogą.

Porównywa ſię tam nayprzód wolność Włościan Królewſkich, do wolności Ziemiańſkiey.

Upada tam opłata pułpodymnego, zamiaſt Hiberny złotych 362,892. a podobno i Łanowego w kwocie złotych 59,916. do Skarbu wchodząca.

Upada Rekrut podwoyny, na Królewszczyzny dziſiezszym Seymem nakazany.

Upada konsyſtencya Woyſka na też Królewszczyzny Prawem o Kommiſsyach Cywilno-Woyſkowych niedawno napisanym przeznaczona, którego lokacya w Dobrach Ziemiańſkich od wolnego przyięcia, lub nie, zależała.

Wszyſtkie te ciężary z Dobrami Królewſkiemi niknące, przeniosą ſię na klaſsę Obywatelſką, tak w pieniądzach, Rekrutach, iako też lokacyi Woyſka równaiący ſię. Ktoż to potym dźwigać będzie, ieżeli niewſpolnie Dobra Ziemiańſkie?

Waruie ten sam Proiekt, iż Włościan w Królewszczyznach, do większych powinności, i robot obowiązywać nie będzie godziło ſię, tylko tak zoſtać maią, iak byli dotąd. Ci obszernieyſze dziſiay poſiadaiąc grunta, a mnieyszą z nich odbywaiąc pańszczyznę, ſkoro przéiſtoczeni potym na Dziedzictwo Ziemiańſkie zoſtaną, lżeyszą daleko w porównaniu ciężarow mieć będą dolą, niż dawne Dobra Ziemiańſkie, które przy ſzczupleyſzyh gruntach, a większey nierównie pańſczyznie, iednakowe z pierwſzemi znoſić będą muſieli ciężary.

Cieszyłbym ſię nieſkończenie, gdyby to polepszyć mogło los Oyczyzny naszey: lecz widząc dziſiay upadek dochodow pewnych, niechce mi ſię przewlekłemi ſtopniami dochodzić oboiętnych. Wracam ſię teraz co do dalſzych opisow tegoż Proiektu.

Rozgraniczenie bowiem i pomiary, oraz inne roboty, dłuższego potrzebuią przeciągu, ile przy niedoſtatku praktycznych Geometrow, oraz nieſposobney czętokroć dla Kommiſsarzow, iako i tychże Geometrow, względem działania zimowego, i ſłotnego porze.

Tak długa robota, nietylko znaczne na Kommiſsarzow wyznaczyć mianych, tudzież Subalternow. Geometrow, i poſługuiących, oraz inne potrzeby, więcey milliona na Rok rachuiąc, cóż dopiero przez lat 10. ale nawet na bonifikacyą reparacyi gruntowey Staroſtom, i Poſseſsorom wyciagnie koſzta, ze ſzkodą Publicznych Skarbow. A to, coby z aukcyi przybyć mogło, zniżenie ceny ſprawi, albo przynaymniey żadnego powiększenia oney podobno nieprzynieſie.

Jakiż więc z tego awantaż dla Skarbow? kiedy expektatywa ſprzedaży Dobr, tak daleka bo przynaymniey 10cioletnia, a z czasem ieszcze odmienić ſię mogąca. A zaś wydatki wyż wſpomnione, niewiem z iakowego funduſzu czynić miane, a co rok będą pewne, w nadzieię ſpodziewanego kiedyś w imaginacyi podnieſienia dochodow ſkutku.

Jeżeli na ten czas po ſprzedanych wſzelkiey denominacyi Staroſtwach, dzieſiąta część ſzacunku circiter kilkanaście millionow (wytrąciwszy Miaſta) wynoſić mogąca, ma być dla profitu procentu po złotych pułczwarta, lub 4. na ewikcyą przez bilety papierowe dawaną.

Gdzież teraz na lokacyą, tak wielkich ſumm, choćby po millionie, albo i mniey dyspartymentowanych, doſtateczne w znaczney liczbie znaydą ſię ewikcye, równey w Dobrach czyſtych Dziedzicznych wyciągaiące

ięce wartości ? a na Bankach i Manufakturach zawsze nie pewnych, ani- też na opłaconey 10tey części szacunkowey, mocnego i trwałego bes- pieczeństwa nie będzie.

Aże ten Proiekt ogulną wszystkich Starostw zawiera w sobie prze- daż, a mogą być takowe, które maią fossilia w ziemi, iako to różne krusze, wody słone, tudzież Kuźnice, Huty, lasy dębowe na bale, klep- ki, i palenie potażow zdatne, także smołę, i dziegcie wydaiące, a tych wszystkich do intrat Possessorskich, a per consequens i do Kwarty przez dawne Lustracye nie rachowanych własność, iak Narod dziedzictwem utra- ci, więc żadnego ztąd nie będzie miał pożytku, tylko tak potrzebnych, i awantażownych Dobr na zawsze utratę.

Idzie zatym, że ten sposob nie rychły, i nie pewny, owszem za- miast awantażu spodziewaney aukcyi, i zasilenia Skarbow, szkodę Publi- czności przynoszący, niezdaiemi się być teraz użytecznym, ile, żeby własność Narodowa, na wieczność utracona została.

Na papiery zaś ostatnią zgubę Kraiu przynoszące, iako nie mam ża- dney myśli zezwolić, tak łączę zdanie moie z JO. Xięciem Prymasem i Powszechnością.

Co zaś do drugiey kwestyi, względem dawania Prawa Emfiteutycz- nego przez Licytacyą na lat 50. licytuiących.

Ten sposob chociaż dalszy, bo czekaiący na śmierć każdego Pos- sessora; lecz pewnieyszy, i żadnego w nadgrodzie reparacyi Dobr kosz- tu nieczyniący, a przeto nie zawodną aukcyą intraty przez licytuią- cych corocznie przynoszący, powinienby na siebie iak dawniey zwró- cić uwagę.

Raz dla nie zawodnego po śmierci każdego Starosty, i Possessora, powiększenia dochodow, a w dalszym czasie po wygasłym Emfiteutycz- nym Prawie, znowu podnieść się spodziewanych.

Drugi raz, że żadna reparacya nie będzie nadgrodzona, bo z Do- żywociem upada.

Trzeci raz, że Starostwa nie będą wieczystością utracone, i przeto patrimonium Rzpltey nie odpadnie, owszem cała intrata do Skarbow Publicznych. po lat kilkunastu w zupełności przyidzie.

Po czwarte; Ze własność Possessyi Starostom Prawami, nawet i w teraźnieyszym zapewniona Seymie, iako dobrą wiarę Publiczną w so- bie zawieraiąca, dotrzymana być powinna

Gdyż nie ieden zabespieczony mocą Prawa. sprzedawszy wszystek swóy maiątek, albo zadłużywszy się kupił Starostwo znaczne, lub też pomnieyszą Królewszczyznę, to gdyby mu teraz było odebrane, zostałby w ostatniey mizeryi i ubostwie, niemaiący żadnego przytulenia; a choćby się na Licytacyą azardował, gdy nie ma nie tylko dostateczney ewikcyi, ale żadney, bo wszystko wkupno włożył, toć i tego niepozyska, i zo- stanie światowym tylko tułaczem.

Ten wzgląd słuszny, na takowych być powinien, albowiem nie dar mo, ale za własne pieniądze, przyszli do kupnych Starostw, i Króle- wszczyzn.

Aby wszelacy Possessorowie przy prawie i Possessyach swoich utrzy mali się, więc iako wszyscy Obywatele z własnych Dobr Dziedzicznych 10tą część dochodow daią, tak i Possessorowie Dóbr Królewskich, niech by dotego chcieli się przyłożyć z swoiey połowy intraty, a nieruszaiąc się z Possessyi zagospodarowaney, dla uniknienia różnych pochodzących ztąd szkod swoich, do czasu śmierci zostawieni, możeby i więcey do- browolnie ofiarowali.

Takowa zaś ofiara, zasiliłaby potrzebę Kraiową, pewniey i prędzey, bo od Raty nastempuiącey Marcowey, iak spodziewana kiedyś sprzedaż,

 nie

nie pewną, i nierychłą aukcyą obiecuiąca, ale celowi większey potrzeby Skarbowey niedogadzaiąca.

Jeżeli iest obawa, żeby przyszłość (gdy Starostwa nie będą sprzedane) niechciała sobie przywłaszczyć, iako Królewskie. Równa zatym na oboie wypada racya.

Gdyby takowa iuż w Kraiu nastąpić miała przemoc, więc ta albo sprzedane Dobra. Albo summy na nich za szacunek w dziewięciu ieszcze częściach pozostać maiące odebrałaby, bo przeciwko mocy niemasz racyi: aleby iuż na ten czas może, ani krzeseł, ani ławek w tey izbie nie było, chyba gołe mury, albo komedyalnia.

Niemożemy się zapewnić, żeby i ta 10ta część szacunkowa na długo zatrzymała się; wynaydą się może takowe z czasem okazye, i tego rozrządzenia. Lubo tak na sprzedanie Dobr, iako i na rozebranie pieniędzy, niemamy od całego Narodu dozwolenia.

Te moie myśli oddaię pod świątleysze Seymuiących Stąnow zdania. Czy nielepiey, i Prawa, i dobrey wiary każdemu dotrzymać, aby niedotrzymanie niezrobiło z czasem wstrętu, do tego kupna, niżeli tak gorąco przedaż wzmiankowaną popierać. Wszak na świętości zachowania Prawa i wiary Publiczney, honor i powaga Narodu bespiecznieysze miewać zwykły siedlisko, aniżeli na łomaniu onych.

Ależ naostatek, ieżeliby nieuchronnie los przedaży na Królewszczyzny rzucić zdawało się, czy nielepieyby było po śmierci Dożywotnikow tę odłożyć? wszak stosuiąc się do zamiaru wymienionych Proiektow naymniey lat siedm czekać mamy urządzenia Starostw, a podług mego poięcia przynaymniey 10.. W których latach 10ciu miałby Skarb więcey 10ciu millionow expensy na Kommissarzow, Geometrow &c. a importaty żadney. Czekaiąc zaś na śmierć Dożywotnikow, uniknąłby wydatkow, i całkowity Prowent iuż na tenczas do siedmiu millionow, albo i więcey z takowych Dobr, czyli na Emfiteutyzm, czy na przedaż wieczystą dysponowanych importuiący corocznie odbierałby.

Ta ieżeli za nieodbitym nastąpi usiłowaniem, życzę o tym pamiętać com namienił.

1mo: Zeby Starostwa, i Królewszczyzny wszelkie maiące fossilia, i słone wody dla soli, tudzież y kuźnice, niebyły sprzedawane, lecz na Skarb zostawione, *salvâ advitalitate* Possessorow.

2do: Aby w Starostwach i Królewszczyznach, i leśne towary proporcyonalnie do intraty były rachowane, przez wyznaczone teraz Lustracye, niearbitralnie, lecz zopisaniem niektórych prawideł względem ceny pańszczyzny, i zboża, iak w którym Kraiu praktykuie się, bo ten gatunek dochodow lasowych, więcey może przynosi gdzie niegdzie pożytkow, iak zwyczayne. A iakże to opuszczać, co zysk przynosić Skarbom powinno, a nieubytek.

3tio: Kiedy iuż będzie przedaż takowych Dobr, niechże przynaymniey powinności na Włościanach dawne zostaną, iako to opłata lanowego, pułpodymnego, zamiast Hyberny, wyż wyrażonego, także dawanie podwoynych Rekrutow, i lokacya Woyska, aby Dobra Ziemiańskie nie byli obciążonemi, coby ich upadek przyspieszyło.

Aże tak znaczne deficit przez ogul podane, nieznayduie dostarczaiącego dla siebie funduszu, a zatym domyślam się, że wysoka przezorność Seymuiących Stanow, zechce wniść w roztrząśnienie singulatim expens ogulnie położonych, a zapewne używszy sprawiedliwey w pomiarkowaniu subtrakcyi, daleko mnieysze znaydzie deficit, a przeto o wielkie podatkowanie uspokoi troskliwość powszechną, a na mnieyszą znayda się ieszcze zrzódła nieuciemiężaiące Obywatelstwa.

Czopowe zaś generalne ze Wsiow, iako weszło przy Arędach i propinacyach w podatek Ofiary 10go grosza, być niemoże.

SEJM
CZTEROLETNI
Mowy Ustawy
i Pisma

3

1788-91